

Spre o Transformare Verde

a Republicii Moldova

Notă de politici

Bazată pe Raportul național de indicatori ai
creșterii verzi

Acțiune implementată de:

Introducere

Republica Moldova (în continuare „Moldova”) este vulnerabilă la șocurile care derivă din modelul de creștere economică slab adaptat provocărilor și oportunităților moderne. Urmând calea neutralității climatice și a economiei verzi, Moldova își poate face economia și societatea mai rezistentă. Această cale este în concordanță cu aspirațiile europene ale Moldovei și cu Pactul Verde European.

Odată cu aprobarea în anul 2018 a Programului de promovare a economiei verzi, Moldova și-a asumat asigurarea unei creșteri economice compatibile cu conservarea resurselor naturale, protecția sănătății populației, biodiversității și a climei. Moldova s-a angajat să acționeze asupra priorităților de creștere verde, cum ar fi eficiența energetică și energia regenerabilă, reciclarea deșeurilor, gestionarea durabilă a pădurilor, ecologizarea întreprinderilor, agricultura ecologică, utilizarea rațională a resurselor naturale și conservarea biodiversității. Aceste priorități sunt bine ancorate în angajamentele internaționale ale Moldovei.

Pentru a evalua transformarea verde a țării au fost elaborate o serie de rapoarte de monitorizare bazate pe un set de „indicatori de creștere verde” (ICV) conveniți la nivel internațional. Actualul document de politici rezumă principalele constatări și recomandări al celui de-al treilea Raport național privind ICV, care prezintă evoluția indicatorilor începând cu 2010 și îi compară cu nivelul acestora în alte țări europene. Acest document contribuie la pregătirea noului Program privind economia verde pentru 2022-24 și a planului de acțiuni aferent, și a Strategiei de mediu 2030.

Analiza relevă rezultate pozitive, dar modeste în adoptarea unei economii prietenoase cu mediul și face apel la accelerarea acțiunilor pentru a reduce decalajul dintre Moldova și alte țări europene.

Raportul național privind Indicatorii Creșterii Verzi scoate în evidență mai multe dimensiuni care necesită intervenții imediate, și anume:

- **Productivitatea energetică și de CO₂:** Deși productivitatea energetică a crescut în ultimii ani fiind însoțită de o scădere a intensității emisiilor de gaze cu efect de seră (GES), acești indicatori rămân la un nivel scăzut comparativ cu alte țări europene. Eficiența scăzută este caracteristică atât la etapa de furnizare, cât și de consum final de energie. Acest lucru este cauzat în mare parte de infrastructura și tehnologiile învechite. Modernizarea locuințelor și a transportului este esențială pentru creșterea productivității energetice și a carbonului. Sistemul centralizat de încălzire este un alt domeniu critic de acțiune, care reclamă mai mult decât o simplă renovare. De asemenea, sectoarele de apă și agricultură trebuie dezvoltate în conformitate cu principiul „în primul rând eficiența energetică”. Trebuie crescută ponderea surselor de energie regenerabilă. Nelimitarea la utilizarea biomasei, în special a lemnului, va asigura că extinderea surselor regenerabile este coerentă cu alte obiective de mediu.
- **Productivitatea resurselor:** Utilizarea ineficientă a materiilor

prime este o problemă semnificativă în Moldova, iar reducerea și reciclarea deșeurilor rămân limitate. În timp ce deșeurile generate de industrie sunt în scădere, producția industrială decuplându-se de generarea deșeurilor, volumul deșeurilor menajere este în creștere. Pentru a spori în continuare productivitatea resurselor, Moldova trebuie să investească în infrastructura de colectare a deșeurilor și să promoveze reciclarea deșeurilor prin instrumente fiscale și de reglementare. Alinierea la ierarhia UE a deșeurilor este foarte importantă. Este necesară o utilizare mai eficientă a îngrășămintelor, inclusiv pentru a preveni poluarea apelor subterane. Productivitatea apei poate fi îmbunătățită în continuare prin reducerea atât a volumului de apă captat, cât și a pierderilor de apă. Odată cu schimbarea climei, deficitul de apă va deveni probabil un factor limitator în întreaga economie, dar mai ales în agricultură.

- **Resursele funciare, forestiere și biodiversitatea:** Resursele de sol nu s-au schimbat semnificativ în ultimul deceniu. Teritoriul Moldovei rămâne acoperit preponderent cu suprafețe agricole, solul fiind principală resursă naturală. În pofida creșterii ușoare a împăduririi, Moldova dispune de resurse forestiere limitate. Diversitatea biologică are nevoie de mai multă protecție.
- **Accesul populației la servicii de apă potabilă** gestionate sigur a crescut. Însă, racordarea la sistemele de canalizare decurge mult mai lent, creându-se presiuni suplimentare asupra calității apei care se reîntoarce în circuitul natural.
- **Indicatorii de calitate a aerului** se înrăutățesc, reclamând necesitatea unor intervenții prompte în acest sens.
- Numărul redus al întreprinderilor care aplică **inovații ecologice** în procesul de producție încetinește adaptarea la schimbările climatice și tranziția către economia verde.
- **Volumul investițiilor publice** pentru protecția mediului este modest. Acest lucru este cauzat de resursele bugetare limitate, dar și de incapacitatea instituțiilor responsabile de a implementa programele de cheltuieli pentru mediu. În plus, politica guvernamentală prioritizează de multe ori alte domenii decât cele de mediu.

Tranziția către o economie verde necesită politici și investiții clare pe termen lung. Guvernul trebuie să asigure realizarea angajamentelor ce țin de climă și mediu, inclusiv prin prisma unui dialog și a unei cooperări strânse cu partenerii externi. În toate domeniile trebui implementate măsuri specifice pentru:

- (i) consolidarea capacităților instituțiilor relevante;
- (ii) ajustarea cadrului legal și de reglementare;
- (iii) îmbunătățirea coerenței politicilor și coordonarea politicilor sectoriale și
- (iv) finanțarea suficientă a proiectelor privind creșterea verde și durabilă.

Productivitatea resurselor și de mediu a economiei

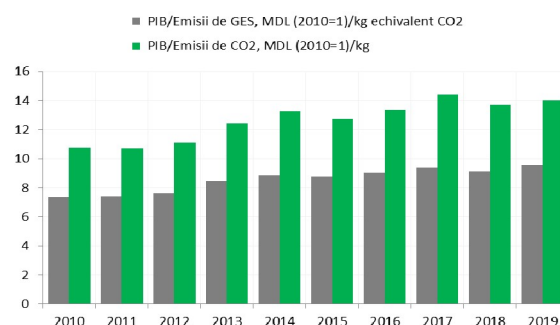
Creșterea economică în Moldova s-a decuplat parțial de utilizarea resurselor naturale, dar presiunile continuă să persiste:

- Indicatorii ce relevă productivitatea resurselor ambientale au avut în general o dinamică pozitivă: productivitatea CO₂, cea energetică și a apei au fost în creștere din 2010. În pofida acestor progrese, nivelul productivității resurselor mediului în Moldova este cu mult mai mic față de cel înregistrat în alte state europene. Acest lucru pune presiuni asupra capitalului natural și a durabilității dezvoltării economice, în special în contextul unei creșteri globale a prețurilor mărfurilor.
- Evoluția relativ constantă a emisiilor de CO₂ pe fundalul unui PIB în creștere a condus la majorarea productivității CO₂ de la 7,3 la 9,5 MDL/kg între 2010 și 2019. În aceeași perioadă și raportul dintre PIB și emisiile de gaze cu efect de seră s-a majorat de la 10,7 la 14 MDL/kg echivalent CO₂ (Figura 1). Deși creșterea economică s-a decuplat de la emisiile de CO₂, Moldova ocupă una dintre ultimele poziții după productivitatea CO₂ în clasamentul statelor europene.
- Începând cu anul 2010 oferta de energie primară și consumul final de energie au crescut. Majorarea ofertei de energie a fost mai mică decât ascensiunea PIB-ului, ceea ce a condus la creșterea productivității energetice. Deși creșterea productivității energetice a fost mult mai rapidă în raport cu alte state europene, Moldova continuă să ocupe poziția de jos în această privință.
- Oferta de energie regenerabilă a crescut (cu excepția anului 2019). În consecință, s-a majorat și ponderea energiei regenerabile în oferta de energie primară și în consumul final (Figura 2). Totuși, comparativ cu alte state europene, în Moldova ponderea biocombustibililor și a deșeurilor în furnizarea primară de energie regenerabilă este extrem de mare. Biocombustibilii și deșeurile reprezintă 98-99% din oferta primară de energie regenerabilă, dintre care peste 80% îl constituie lemnele de foc. Acest fapt indică asupra fazei embrionare de dezvoltare a energiei regenerabile, care se bazează mai mult pe tăierea copacilor, decât pe o infrastructura modernă de generare a energiei regenerabile.
- Începând cu 2015 deșeurile de producție s-au diminuat. Între 2010 și 2019 cantitatea deșeurilor de producție s-a redus cu 34,3%. În acest context, se atestă decuplarea procesului de producție de generarea deșeurilor. În același timp, volumul deșeurilor generate de gospodării s-a crescut. Între 2014 și 2020, deșeurile formate de gospodării s-au majorat cu 20,9%, în timp ce consumul gospodăriilor s-a mărit doar cu 5,4%. Acest model de consum risipitor continuă să exacerbeze poluarea care provine din gestionarea defectuoasă a

deșeurilor. Cea mai mare rată de utilizare a deșeurilor a avut loc în 2010 (80% din total). În anii următori, ponderea utilizării deșeurilor a scăzut, variind între 20-50% (Figura 3).

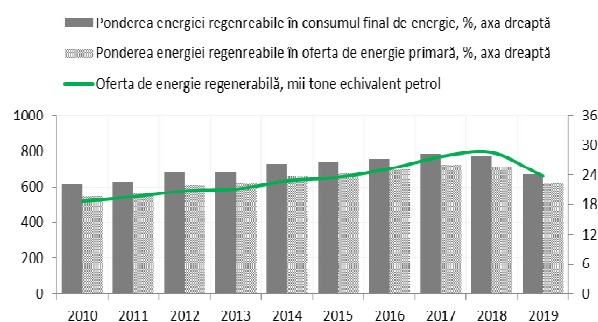
- Folosirea fertilizanților minerali atestă o creștere accelerată, dar care nu este însoțită și de o creștere rapidă a producției vegetale. Între 2010 și 2020 acest indicator a crescut de la 24 kg/ha la 95,8 kg/ha în cazul fertilizanților chimici și de la 20 kg/ha la 110 kg/ha pentru fertilizanții organici.
- Productivitatea apei s-a majorat, însă aceasta nu a permis Moldovei să-și îmbunătățească poziția comparativ cu alte state europene. Între 2010 și 2020, utilizarea apei a avut o evoluție stabilă, în timp ce PIB-ul a crescut cu aproximativ 32%. Drept urmare, productivitatea apei a sporit și s-a realizat decuplarea creșterii economice de consumul de apă.

Figura 1. Productivitatea GES și CO₂



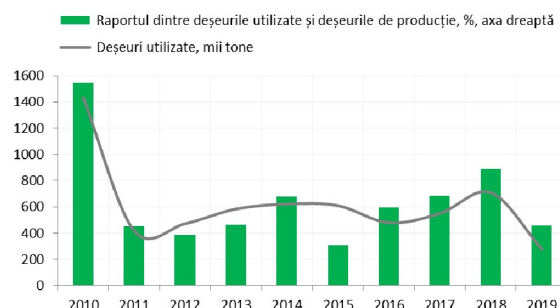
Sursa: <http://clima.md/libview.php?l=ro&idc=264&id=5024>, calculele autorilor, Biroul Național de Statistică.

Figura 2. Oferta de energie regenerabilă și ponderea acesteia



Sursa: Biroul Național de Statistică, calculele autorilor.

Figura 3. Deșeuri utilizate și deșeurile de producție



Sursa: Biroul Național de Statistică, calculele autorilor.

Recomandări pentru Guvern:

- Retehnologizarea și modernizarea instalațiilor de generare a energiei termice ale sistemului centralizat, precum și integrarea biomasei în ciclul de producere (ex. extinderea pe scară largă a programului pilot privind construcția centralelor termice cu utilizarea ca resursă a plantei energetice valoroase *Miscanthus*).
- Finanțarea programelor de eficientizare termică a blocurilor locative (izolare termică, trecerea la sistemul orizontal de distribuție a energiei, montarea punctelor termice individuale în clădiri).
- Dezvoltarea programelor privind creșterea eficienței energetice destinate locuințelor unifamiliale și a întreprinderilor. Acestea ar urma să acopere cheltuieli ce țin de izolarea termică, instalarea/modernizarea sistemelor de încălzire, panouri solare termice, modernizare sistemului de iluminat.
- Dezvoltarea programelor de stat care să stimuleze populația să înlocuiască echipamentele electrice și electronice vechi, prin subvenționare parțială a achiziționării unor echipamente noi, cu eficiență energetică ridicată și care au emisii de gaze de seră mult mai reduse (ex. programe rabla).
- Valorificarea potențialului surselor de energie regenerabilă prin promovarea și implementarea mecanismelor de suport al investițiilor în tehnologiile de producere a energiei verzi.
- Asigurarea unui cadru de reglementare stabil, previzibil și transparent în domeniul eficienței energetice în vederea atragerii investițiilor.
- Creșterea gradului de acoperire a serviciilor de colectare și gestionare a deșeurilor, prin investiții în infrastructura de colectare și transport a deșeurilor, mai ales în zonele rurale.
- Alocarea finanțării pentru dezvoltarea și implementarea noilor capacități de prelucrare, tratare și eliminare a deșeurilor.
- Finanțarea construcțiilor liniilor funcționale de sortare a deșeurilor pe scară mai largă, care să acopere mai multe regiuni ale țării.
- Revizuirea mecanismului de „Responsabilizarea Extinsă a Producătorilor” în așa mod ca acesta să reprezinte un stimulent suficient pentru fiecare din participanții la procesul de gestionare a deșeurilor: producători, colectori, reciclatori și consumatori.
- Reglementarea mai strictă a depozitelor de deșeuri și eliminarea gropilor de gunoi neautorizate, inclusiv curățarea terenurilor contaminate.
- Reabilitarea sistemelor de irigare și buna reglementare a utilizării apei în agricultură.
- Stimularea fermierilor să aplice practici care reduc consumul de apă și îmbunătățesc eficiența irigației, cum ar fi trecerea

de la irigarea prin brazde la irigarea prin picurare subterană și conservare a umidității solului.

- Încurajarea întreprinderilor să crească productivitatea apei în procesul de producție prin adoptarea unor tehnologii eficiente ce de țin de consumul de apă (reutilizarea apei, captarea apei pluviale).

Recomandări pentru donatori:

- Finanțarea proiectelor de îmbunătățire a eficienței sistemului de alimentare centralizată cu energie termică și de eficientizare termică a clădirilor publice.
- Acordarea unor linii de finanțare preferențiale prin intermediul sistemului bancar autohton destinate mediului de afaceri și populației care investesc în tehnologii de atenuare și adaptare la schimbările climatice și producere de energie din resurse regenerabile (ex. programul Facilitatea de finanțare a economiei verzi).
- Suplimentarea suportului financiar oferit de stat prin intermediul programelor de eficiență energetică pentru întreprinderile care sunt mari consumatori de energie.
- Finanțarea campaniilor de informare care au ca scop creșterea gradului de pregătire a societății privind reducerea, reutilizarea și reciclarea deșeurilor.
- Acordarea suportului financiar pentru suplinirea cheltuielilor publice în domeniul gestionării deșeurilor.
- Dezvoltarea și finanțarea proiectelor destinate IMM-urilor sau asociațiilor de întreprinderi pentru a investi în infrastructura de colectare și reciclare a deșeurilor periculoase (ex. pentru colectarea și reciclarea becurilor fluorescente sau LED-urilor, uleiurilor tehnice, etc.)

Baza resurselor naturale

Moldova are nevoie de acțiuni pe mai multe dimensiuni pentru a-și proteja resursele naturale:

- Moldova dispune de resurse limitate de apă comparativ cu marea majoritate a statelor europene, fiind dependentă de volumele de apă care vin pe cursurile râurilor Prut și Nistru, acumulate preponderent în afară țării. În pofida unor resurse limitate de apă, volumul apei captate este destul de mare, fiind cauzat în mare măsură de pierderile, relativ înalte în timpul transportării. Raportul dintre pierderi și volumul apei captate se situează în jurul valorii de 7-8%, depășindu-l pe cel înregistrat de alte state europene.
- În pofida unei ușoare creșteri a gradului de împădurire, Moldova rămâne o țară cu resurse forestiere reduse – 11,3% din suprafață. La aceasta se mai adaugă și problema defrișărilor ilicite, în condițiile în care lemnul devine o resursă din ce în ce mai scumpă pentru industria mobilei, și mai ieftină în raport cu alte resurse energetice. Luând în considerație că nivelul scăzut de împădurire are impact direct asupra calității aerului, nivelului de precipitații și condițiilor climatice, extinderea suprafețelor împădurite devine o măsură critică. În 2021 Moldova s-a angajat ca în următorii zece ani să planteze cel puțin 100 mii de hectare noi de pădure, ceea ce ar însemna atingerea unei ținte de împădurire de 15% din suprafața țării.
- Solul fertil este una din cele mai valoroase resurse ale țării în condițiile în care agricultura rămâne un sector important al economiei naționale. Resursele de sol nu au înregistrat modificări semnificative în ultimii 10 ani în ceea ce privește suprafața acoperită. Cu toate acestea, calitatea solului degradează, eroziunea avansând cu circa 7 mii hectare anual. Cauzele țin atât de impactul fenomenelor climatice, cât și a celor agricole, reclamând necesitatea adoptării unor măsuri cum ar fi respectarea asolamentelor, reglementarea utilizării fertilizanților și plantarea fâșiilor forestiere de protecție.
- Agricultura ecologică ocupă o pondere neînsemnată atât în ceea ce privește suprafața cultivată, cât și a numărului de fermieri antrenați în cultivarea produselor ecologice – 1,4% din suprafața agricolă și 144 de fermieri, respectiv (Figura 4). Fiind un domeniu puternic reglementat din punct de vedere al certificării și care implică costuri mai mari de producere, apetitul celor care se decid să treacă la agricultura ecologică este limitat. Cu toate acestea, în ultimii ani, interesul pentru agricultura ecologică a început să reapară, preponderent din partea micilor fermieri, ceea ce explică faptul că acest lucru nu se transpune și într-o creștere semnificativă a suprafeței terenurilor agricole ecologice.
- Diversitatea biologică are nevoie de mai multă protecție în Moldova. Biodiversitatea, care stă la baza funcționării

adequate a ecosistemelor, poate fi măsurată prin numărul de specii de plante și animale pe cale de dispariție. Ultima ediție a Cărții Roșii prezentată în anul 2015 conține de 2 ori mai multe specii de plante și animale care au nevoie de protecție comparativ cu ediția anului 2001 (Figura 5). Astfel, sunt necesare politici clare și măsuri de restabilire a habitatelor naturale pentru a proteja speciile rare și vulnerabile.

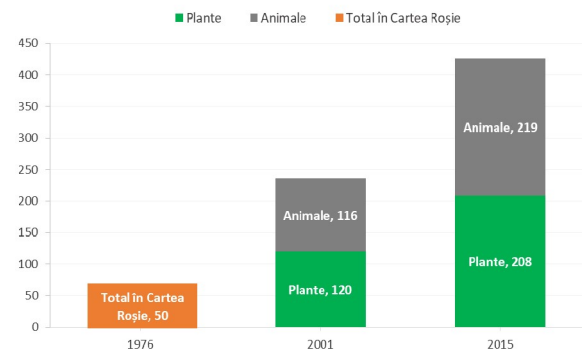
- Moldova dispune de arii natural protejate (312 obiective), dar acestea ocupă o pondere nesemnificativă în raport cu teritoriul țării – 5,7%, fiind cu mult sub ținta Aichi de 17% și ținta UE de 30% (Figura 6).

Figura 4. Agricultura ecologică



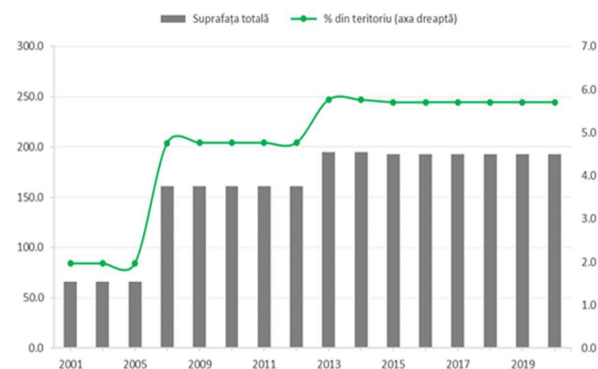
Sursa: Biroului Național de Statistică.

Figura 5. Specii de plante și animale protejate (incluse în Cartea Roșie)



Sursa: Biroului Național de Statistică.

Figura 6. Suprafața ariilor protejate, mii hectare



Sursa: Biroului Național de Statistică.

Recomandări pentru Guvern:

- Finalizarea reformei instituționale a agenției „Apele Moldovei”, cu specificarea unui mandat clar și alocarea resurselor financiare suficiente pentru buna sa funcționare.
- Consolidarea sistemului informațional și de management al resurselor de apă pentru monitorizarea calității apei, evaluarea apelor subterane și a construcțiilor hidrotehnice.
- Evaluarea precisă și actualizată a stării rețelei hidrologice (râuri, lacuri, iazuri) și acordarea finanțării corespunzătoare pentru revitalizare acesteia. La moment, multe dintre lacurile/iazurile de acumulare nu îndeplinesc cerințele tehnice și prezintă pericol pentru mediu. Totodată, este necesară elaborarea unui regulament privind utilizarea mijloacelor bugetare pentru întreținerea rezervoarelor/iazurilor, care să asigure transparența în monitorizarea cheltuielilor.
- Continuarea dialogului cu partea ucraineană în vederea protejării și conservării râului Nistru.
- Finalizarea elaborării Programului de împădurire și alocarea unui buget corespunzător pentru implementarea acestuia.
- Extinderea statelor de personal al Inspectoratului pentru Protecția Mediului (IPM) și Agenției „Moldsilva” pentru a se asigura un control eficient al fondului forestier.
- Crearea unui mecanism de colaborare reciproc avantajos dintre IPM și Agenția „Moldsilva” pentru buna identificare a cazurilor de tăieri ilicite și recuperare a prejudiciului cauzat.
- Majorarea nivelului de salarizare al personalului silvic, pentru a reduce implicarea acestora în scheme de corupție.
- Revizuirea mecanismului de evaluare a prejudiciului adus mediului în corespundere cu prețul actual al lemnului și impactul real provocat mediului și statului.
- Ajustarea cadrului normativ privind regimul solului și al terenurilor agricole pentru a delimita clar responsabilitățile diferitor instituții și a crește gradul de responsabilizare a acestora în procesul de implementare a obiectivelor setate.
- Instituirea cadrului normativ și a mecanismului de monitorizare a respectării asolamentelor, inclusiv a terenurilor neprelucrate (în păragină).
- Reducerea dependenței de fertilizatorii sintetici și pesticide prin promovarea agriculturii conservative, bazate pe practici durabile de utilizare a solului, și anume: disturbanta mecanică minimă a solului (no-tillage), acoperirea solului cu reziduuri de plante, alternarea culturilor agricole.
- Asigurarea recunoașterii certificatelor naționale privind agricultura ecologică la nivel european și viceversa.
- Finanțarea tehnologiilor moderne pentru reducerea dependenței de fertilizatorii sintetici (utilaje de compostare).
- Coordonarea amplasării suprafețelor cultivate cu produse ecologice pentru a fi evitată contaminarea de la activitățile antreprenoriale cu impact negativ asupra mediului.

- Revizuirea mecanismului de acordare a actelor permissive pentru practicarea activităților de pescuit, vânătoare, colectare de plante, într-un mod care să acopere efortul statului de conservare și restabilire a resurselor biologice.
- Consolidarea capacităților IPM și eficientizarea aplicării instrumentelor coercitive pentru a lupta cu ilegalitățile de mediu și a schimba comportamentul omului.
- Fortificarea capacităților Agenției de Mediu de a planifica și implementa programele pe dimensiunea biodiversității.
- Extindere ariilor naturale protejate de stat care să asigure un mediu de conservare a speciilor rare, vulnerabile și periclitare; Înăsprirea procesului de control al regimului de protecție și management a ariilor naturale protejate de stat.

Recomandări pentru donatori:

- Acordarea asistenței tehnice pentru fortificarea capacităților Agenției „Apele Moldovei” pentru a oferi servicii de consiliere, monitorizare, control și susținere tehnică a fermierilor și asociațiilor utilizatorilor de apă.
- Suport financiar pentru implementarea programelor destinate ameliorării rețelei hidrologice.
- Medierea dialogului dintre Moldova și Ucraina privind situația râului Nistru și acordarea suportului în evaluarea impactului construcției unei noi hidrocentrale pe partea ucraineană.
- Susținerea financiară a Programului de împădurire în vederea elaborării și implementării în termeni utili a acestuia.
- Continuarea susținerii procesului de reformă a Agenției „Moldsilva”. Ținând cont de numărul considerabil al entităților subordonate, este necesară reorganizarea întreprinderilor din subordinea agenției.
- Oferirea asistenței tehnice pentru capacitatea instituțiilor de stat/agențiilor responsabile de implementarea și monitorizarea activităților de sporire a fertilității solurilor.
- Finanțarea programelor de cercetare, bune practici și vizite de studiu pentru personalul implicat în domeniul științific al protecției solului și conservării biodiversității.
- Susținerea financiară a Programului de îmbunătățiri funciare în scopul asigurării managementului durabil al resurselor de sol pentru anii 2021-2025.
- Oferirea asistenței tehnice pentru elaborarea unui sistem de supraveghere și control de stat privind trasabilitatea produselor agroalimentare ecologice.
- Cofinanțarea programelor destinate agricultorilor și procesatorilor de produse ecologice pentru a accesa piețele externe.
- Susținerea creării unui brand național destinat produselor agricole ecologice.
- Finanțarea programelor de educație și a centrelor de consultanță în agricultura ecologică cu scopul pregătirii specialiștilor în acest segment relativ nou.

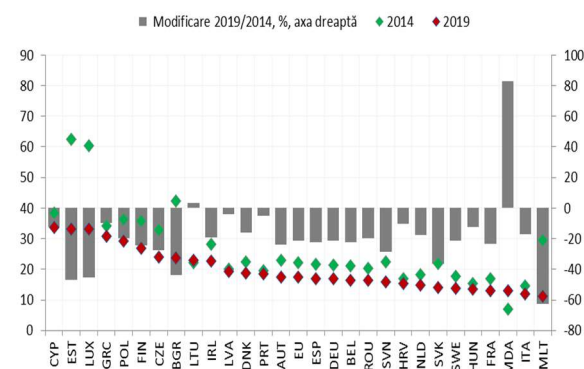
Dimensiunea de mediu a calității vieții

Unii indicatori reflectă progrese privind îmbunătățirea calității vieții, în timp ce alții indică asupra provocărilor:

- După 2010 se înregistrează o tendință de creștere a emisiilor de substanțe poluante în aer, evoluție ce sporește riscurile pentru starea mediului și sănătatea oamenilor. Evoluția dată este cauzată preponderent de transportul auto, fiind alimentată atât de creșterea numărului mijloacelor de transport (913 mii vehicule în 2019, +54% comparativ cu 2010), cât și de prezența unui parc auto învechit. Vârsta medie a parcului auto din Moldova este de aproape 17 ani¹, comparativ cu 12 ani în UE². Importul mașinilor vechi reprezintă o problemă în Moldova. Deși, Moldova ocupă una dintre ultimele poziții printre statele europene la capitolul emisii de substanțe pe cap de locuitor, acest indicator s-a majorat cu circa 83% în 2019 comparativ cu 2014, consemnând cea mai mare creștere în regiune (Figura 7).
- Expunerea populației la particule fine (PM_{2.5}) s-a diminuat³. Moldova ocupă o poziție medie în raport cu alte state europene la acest capitol. De exemplu, în 2019, Moldova avea o expunere de 14 micrograme/ m³, un nivel apropiat de valoarea indicatorului atestat în UE de 13,5 micrograme/ m³, dar încă cu mult peste valoarea actualizată recomandată de OMS de 5 μg/m³⁴.
- Accesul populației la apă de calitate are o importanță deosebită pentru asigurarea dezvoltării umane durabile. În ultimul deceniu, sistemul public de alimentare cu apă s-a extins rapid. Aceasta a dus la sporirea accesului populației la servicii de livrare a apei gestionate sigur (Figura 8). Extinderea sistemelor publice de aprovizionare cu apă a crescut mai mult în zonele rurale decât în cele urbane. În anul 2020, 82,3% din populație era conectată la sistemul public de aprovizionare cu apă. Cu toate acestea însă, Moldova se poziționează cu mult în urma altor state europene la acest capitol.
- Moldova a înregistrat unele progrese în extinderea rețelor de canalizare, cu toate acestea doar 40,8% din populație beneficiază de acest serviciu conform datelor din 2020 (Figura 9). Totodată, deoarece rețelele publice de alimentare cu apă s-au extins mai rapid decât cele de canalizare, decalajul creat influențează negativ asupra resurselor de apă, o cantitate foarte mare de apă poluată întorcându-se în circuitul natural. Această situație indică necesitatea unei mai bune corelări între investițiile în infrastructura de alimentare cu apă și cea de canalizare. Mai mult ca atât, circa 75% din resursele de apă

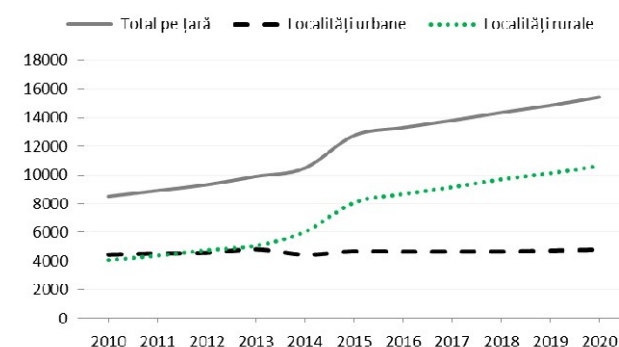
sunt utilizate în procesele de producție, iar majoritatea agenților economici nu dispun de stații de pre-epurare pentru a trata apele uzate preliminar ca acestea să fie revărsate în rețeaua publică de canalizare. Astfel, se creează presiuni semnificative asupra stațiilor de epurare publice, care nu mai pot să asigure o epurare eficientă a apelor.

Figura 7. Emisiile în atmosferă a unor substanțe poluante (oxizi de azot și oxizi de sulf) raportate pe cap de locuitor (kg)



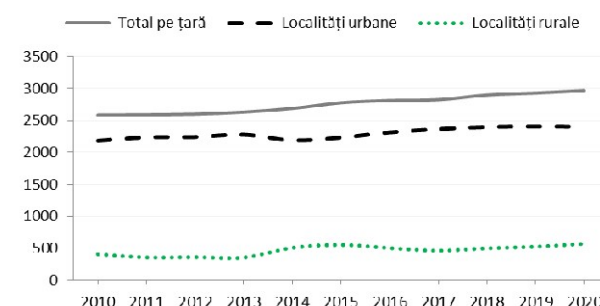
Sursa: EUROSTAT, Biroul Național de Statistică, calculele autorilor.

Figura 8. Lungimea rețelor publice de alimentare cu apă (km)



Sursa: Biroul Național de Statistică.

Figura 9. Lungimea rețelor publice de canalizare (km)



Sursa: Biroul Național de Statistică.

¹ Agenția de Mediu a Republicii Moldova

<https://www.am.gov.md/ro/content/h4-v%C3%A2rsta-parc-de-autovehicule>

² Statista: <https://www.statista.com/statistics/438271/average-vehicle-age-eu/>

³ Tendințele opuse în ceea ce privește emisiile în aer și PM_{2.5} ar putea fi cauzate de sursele diferite de obținere a datelor (naționale – pentru emisiile de poluanți în aer și internaționale – pentru PM_{2.5}).

⁴ Valori orientative ale OMS pentru calitatea aerului:

[https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-\(outdoor\)-air-quality-and-health](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-(outdoor)-air-quality-and-health)

Recomandări pentru Guvern:

- Alinierea cadrului legal privind emisiile la reglementările UE, așa cum prevede Acordul de Asociere. Deosebit de importantă este dezvoltarea cadrului de reglementare pentru prevenirea și controlul integrat al poluării prin activități industriale și economice și introducerea autorizațiilor de mediu diferențiate în funcție de nivelurile de poluare ale întreprinderii.
- Modernizarea parcului de transport și excluderea din circulație a vehiculelor învechite prin stimulente fiscale pentru importul de mașini mai puțin poluante. Dezvoltarea și implementarea programelor care stimulează achiziționarea automobilelor care respectă normele de emisie ale UE, cum ar fi cele electrice sau hibrid.
- Alocarea de resurse suficiente pentru implementarea eficientă și în timp util a Sistemului Național de Monitorizare și Gestionare Integrată a Calității Aerului, prevăzută în Legea privind calitatea aerului atmosferic recent adoptată (13 Mai 2022). Scopul sistemului este de a facilita obținerea de informații veridice în timp real privind calitatea aerului atmosferic pe întreg teritoriul țării și, respectiv, de a servi drept temelie pentru adoptarea măsurilor corespunzătoare pentru reducerea poluării aerului.
- Prioritizarea în cadrul programelor naționale de investiții a proiectelor ce vizează construcția/reabilitarea rețelelor de apă, canalizare și a stațiilor de epurare publice în orașe și cele mai mari localități.
- Valorificarea eficientă a alocațiilor din cadrul Fondului de Dezvoltare Regională și Locală care vizează proiectele pentru apă și canalizare.
- Revizuirea cadrului legislativ privind achizițiile publice, în special ce țin de prevederile privind sub-contractarea executanților, pentru a elimina riscurile privind incapacitatea de realizare a proiectelor de infrastructură în termenii stabiliți.
- Asigurarea conformării activității antreprenoriale la cerințele de poluare a mediului și instalarea stațiilor de pre-epurare.
- Finanțarea proiectelor de stat ce țin de ecologizarea activităților întreprinderilor, inclusiv pentru instalarea stațiilor de pre-epurare.

Recomandări pentru donatori:

- Acordarea asistenței financiare pentru implementarea Sistemului Național de Monitorizare și Gestionare Integrată a Calității Aerului.
- Oferirea suportului tehnic pentru elaborarea cadrului normativ necesar pentru aplicarea noii Legi privind calitatea aerului atmosferic, inclusiv a regulamentului privind monitorizarea și managementul calității aerului, metodologiei de elaborare a planurilor de calitate a aerului etc..
- Finanțarea programelor care oferă granturi sectorului privat, pentru ca să investească în tehnologii curate.
- Finanțarea unui program de dezvoltare și implementare a unui instrument de vizualizare a calității aerului care să permită verificarea nivelului de poluare a aerului în timp real (similar cu instrumentul de vizualizare a calității aerului în orașele europene).
- Susținerea proiectelor de dezvoltare ce țin de construcția și modernizarea sistemelor de alimentare cu apă și a sistemelor de canalizare a localităților.
- Susținerea programelor care pun la dispoziția sectorului privat granturi și credite în condiții preferențiale pentru construcția stațiilor de pre-epurare și epurare.
- Fortificarea capacităților autorităților publice locale de a atrage fondurile interne și externe pentru elaborarea și implementarea proiectelor de apeducte și canalizare.

Oportunități economice și răspunsuri de politici publice

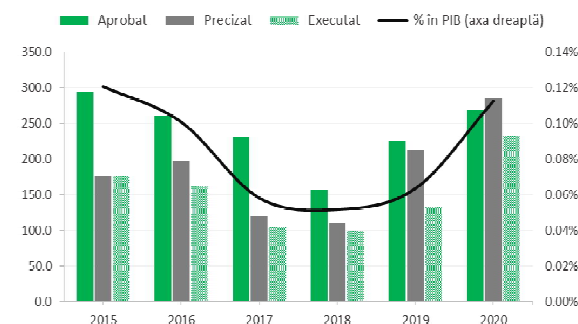
Mai multe oportunități economice asociate cu creșterea verde pot fi valorificate:

- Numărul de inovații aplicate în practică, inclusiv pe dimensiunea de mediu rămâne a fi redus. Ponderea întreprinderilor care aplică inovații ecologice în procesul de producție este modestă, fapt ce încetinește procesul de adaptare la schimbările climatice și tranziția către economia verde. Acest fenomen este amplificat de relația slabă dintre instituțiile de cercetare și mediul privat, care de facto explică gradul destul de scăzut de transformare a rezultatelor cercetărilor științifice în noi procese, produse și servicii cu impact mai redus asupra mediului înconjurător. Deoarece inovațiile de mediu depind atât de sistemul național de cercetare și inovare, cât și de agenții economici, este necesar canalizarea resurselor financiare către ambele direcții pentru a obține rezultate pe termen lung.
- Moldova ocupă locul cel mai jos dintre țările europene în ceea ce privește investițiile în protecția mediului. În ultimii ani Moldova a alocat circa 0,1% din PIB pentru protecția mediului, în timp ce media UE este de 0,5% (Figura 10). Chiar dacă Moldova a adoptat un număr important de strategii, programe și documente de politici de mediu, acoperirea financiară a acestora este extrem de limitată. Pe de o parte, aceasta ilustrează faptul că statul este în special orientat spre investiții cu rezultate economice imediate, și mai puțin către investițiile de mediu, rezultatele cărora devin observabile peste o perioadă lungă de timp. Pe de alta, denotă anumite carențe atât ale programelor bugetare cât și a instrumentelor de alocare a banilor care împiedică executarea acestora. În acest context, misiunea noului Minister al Mediului este de a asigura mai multe fonduri pentru protecția mediului și a ajusta instrumentele economice de mediu într-un mod în care acestea să permită dezvoltarea și implementare eficientă a politicilor de mediu.
- Subvenționarea pentru energie se realizează preponderent sub formă de reduceri de taxe, compensații și scheme de ajutor pentru consumatorii casnici de gaz și electricitate. Aceasta este determinată de dependența totală de importul de energie și de nivel scăzut de trai al populației. Contextul actual de pe piața internațională a resurselor energetice a pus și mai multe presiuni pe bugetul național, statul fiind practic nevoit să vină cu subvenții adiționale pentru a compensa facturile înalte ale populației. Aceste evoluții demonstrează încă o dată necesitatea adoptării unor politici ambițioase centrate pe eficiența energetică, valorificarea surselor regenerabile de energie și stimularea investițiilor în domeniul energiei curate. Prin urmare, statul trebuie să asigure trecerea graduală de la subvenționarea consumului de

energie la subvenționarea și încurajarea investițiilor în eficiența energetică.

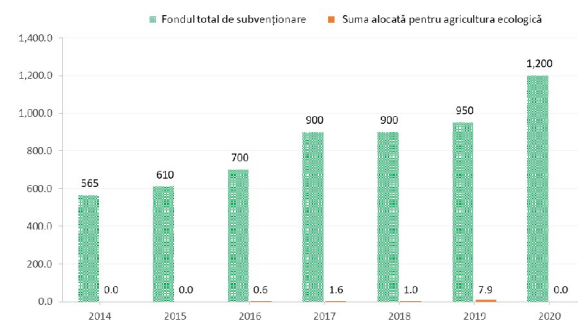
- Investițiile private pentru protecția mediului sunt estimate la circa 0,1% din PIB, fiind cu mult sub nivelul statelor europene. Majoritatea investițiilor private se realizează sub formă de cheltuieli curente și cheltuieli pentru reparația capitală a fondurilor fixe, fiind direcționate către colectarea și epurarea apelor uzate (66%) și gestionarea deșeurilor (23%). Acest fapt se datorează în special reglementărilor sporite a activității de întreprinzător pe dimensiunea de utilizare a apei, precum și normelor de gestionare a deșeurilor de producție.
- În pofida faptului că statul a adoptat mai multe documente strategice pentru promovarea agriculturii ecologice, sprijinul financiar oferit rămâne unul redus. Resursele financiare alocate fermierilor antrenați în agricultura ecologică sunt extrem de mici, în medie de doar 2 mil. MDL anual sau mai puțin de 0,2% din totalul fondului de subvenționare (Figura 11). Cu toate acestea, lanțul valoric al agriculturii ecologice demonstrează un potențial destul de mare în contextul cererii crescânde de produse „bio” pe intern, dar mai ales pe extern. Astfel, pentru a valorifica acest potențial este important ca statul să susțină agricultura ecologică prin măsuri bine concepute și subvenții suficiente.

Figura 10. Alocările bugetului de stat pe dimensiunea de protecție a mediului (mil. MDL)



Sursa: Rapoartele de executare a bugetului de stat.

Figura 11. Volumul subvențiilor în agricultura ecologică (mil. MDL)



Sursa: Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură.

Recomandări pentru Guvern:

- Sporirea cheltuielilor publice destinate susținerii cercetării aplicative și inovării, cu accent pe ecologizarea proceselor tehnologice ale companiilor.
- Îmbunătățirea condițiilor-cadru pentru stimularea inovației în afaceri prin eliminarea barierei administrative ce nu permite alocarea mediului de afaceri a fondurilor publice pentru cercetare și inovare.
- Dezvoltarea și finanțarea unui program de stat în domeniul inovațiilor, care să susțină financiar întreprinderile care investesc în produse și procese industriale curate și ecologice.
- Stimularea formării clusterelor, ca instrument de catalizare a colaborării dintre mediul privat și cel de cercetare. La nivel european, clusterelor sunt considerate agenți ai schimbării, acceleratori ai tranziției verzi care asigură mobilizarea și facilitarea cooperării între părțile interesate în cadrul ecosistemelor industriale.
- Revizuirea nivelului și a mecanismelor de aplicare a taxelor de mediu în vederea acumulării optime a necesarului de finanțare destinat pentru cheltuielile publice de protecție a mediului.
- Ajustarea taxelor de eliberare a actelor permissive în vederea acoperirii costului statului de prestare a serviciilor aferente autorizațiilor de mediu și evaluării periodice a stării resurselor naturale.
- Revizuirea nivelului sancțiunilor de mediu și al metodologiilor de determinare a prejudiciului adus mediului pentru ca volumul acestora să corespundă cu cheltuielile statului de recuperare a prejudiciului cauzat.
- Dezvoltarea programelor de consultanță și susținere financiară a proceselor de ecologizare a activității întreprinderilor în vederea accelerării tranziției către economia „verde”.
- Evaluarea oportunității introducerii facilităților și stimulentele fiscale pentru agenții economici care utilizează tehnologii „verzi” în procesul de producție și consum.
- Creșterea suportului pentru fermierii care vor să treacă la agricultură ecologică prin majorarea subvențiilor dedicate perioadei de conversie. Subvențiile trebuie să fie în măsură să compenseze integral venitul ratat urmare a neutilizării terenurilor în mod convențional.
- Subvenționarea costurilor de certificare a producției ecologice și a activităților de promovare a produselor ecologice.

- Dezvoltarea schemelor de asigurări agricole care să acopere riscurile mai mari pe care și le asumă fermierii antrenați în agricultura ecologică.

Recomandări pentru donatori:

- Oferirea asistenței tehnice și financiare pentru inițiativele de cluster la nivel național, organizarea evenimentelor de match-making dintre clusterelor locale și cele europene, și asigurarea integrării acestora în rețeaua internațională.
- Cofinanțarea programelor de stat care să încurajeze întreprinderile cu procese tehnologice cu impact negativ asupra mediului să adopte tehnologii inovative, trecând la un model de producție sustenabil.
- Alocarea burselor de cercetare peste hotare pentru doctoranzii din sistemul național de învățământ, pentru a încuraja activitatea de cercetare și implementare a inovațiilor în practică.
- Acordarea asistenței tehnice pentru revizuirea și ajustarea cuantumului taxelor de mediu și a taxelor de eliberare a actelor permissive de mediu.
- Cofinanțarea programelor de stat care au drept scop promovarea inițiativelor de ecologizare.

Context

Monitorizarea și evaluarea progresului creșterii verzi este importantă pentru îmbunătățirea politicilor de stat și implementarea acestora. Indicatorii de creștere verde ajută la urmărirea progresului către o economie verde, facilitează luarea informată a deciziilor, asigură responsabilizarea, sensibilizează publicul și compară progresul dintre țări.

În anul 2022 a fost publicat cel de-al doilea raport de monitorizare, care utilizează indicatorii OCDE de creștere verde pentru a oferi o imagine de ansamblu a progresului către economia verde înregistrat de Republica Moldova în perioada 2015-2020, și suport în pregătirea noului Plan de acțiuni privind economia verde pentru anii 2022-24 și Strategiei de mediu 2030.

Această notă prezintă principalele constatări ale raportului și oferă recomandări pentru factorii de decizie politică cu privire la acțiunile necesare accelerării transformării ecologice. Raportul poate fi accesat pe [pagina web](#).

[Platforma](#) digitală privind indicatorii de creștere verde a fost elaborată și publicată pe site-ul Ministerului Mediului al Republicii Moldova.



Mulțumiri

Această notă de politici și raportul aferent au fost realizate de echipa de experți a Centrului Analitic Independent „Expert-Grup” în cadrul proiectului „Uniunea Europeană pentru Mediu” (EU4Environment) finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite (UNECE), Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (UNIDO) și Banca Mondială, sub supravegherea lui Krzysztof Michalak, Manager Superior pe Programe, OCDE. Sunt apreciate în mod deosebit comentariile valoroase oferite de Angela Bularga (Comisia Europeană) și Andrei Isac (Coordonator National EU4Environment). Nota de politici a fost editată de Mark Foss.

Despre EU4Environment

Programul „Uniunea Europeană pentru Mediu” (EU4Environment) ajută țările partenere să-și păstreze capitalul natural și să sporească bunăstarea ecologică a oamenilor prin sprijinirea acțiunilor în domeniul mediului, prin demonstrarea și crearea de oportunități pentru o creștere mai ecologică și instituirea mecanismelor pentru o mai bună gestionare a riscurilor și a impactului asupra mediului. Citiți aici mai multe despre [EU4Environment](#).

Notă de limitare a responsabilității

Datele prezentate în această notă de politici sunt preluate din raportul „Spre o Transformare Verde a Republicii Moldova: Analiza situației din 2021”. Toate sursele sunt disponibile și indicate în mod corespunzător în raport.

Opiniile exprimate în această notă de politici aparțin doar autorilor și nu reflectă opinia oficială a Uniunii Europene, a membrilor acesteia, a guvernelor țărilor Parteneriatului Estic sau a partenerilor de implementare. Această notă de politici și orice hartă menționată în document nu lezează statutul sau suveranitatea asupra oricărui teritoriu, delimitării frontierelor și granițelor internaționale și denumirii oricărui teritoriu, oraș sau zonă.

Această notă de politici a fost realizată cu asistența financiară a Uniunii Europene.